

کتاب نباتات (قرابادین)

اولین کتاب درسی رنگی و دستنویس دوره قاجار

● کتابخانه و مرکز اسناد سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی

اشاره

سند پژوهی و معرفی کتاب‌های مرتبط با موضوع این مجله فرصتی است که بتوان کتابنامه‌ای مناسب از منابع مستند موجود در این زمینه برای پژوهشگران فراهم کرد. برای این کار از بخش آرشیو مرکز اسناد و کتابخانه سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی کمک گرفتیم تا اولین کتاب درسی رنگی در دارالفنون را معرفی می‌کنیم. امید است این کار بتواند پژوهشگران و برنامه‌ریزان را با پیشینه نگارش متون درسی آشنا کند.

کتابخانه و مرکز اسناد سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی یکی از کتابخانه‌های تخصصی در حوزه علوم تربیتی است که تقریباً هم‌زمان با تأسیس سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی در سال ۱۳۵۹ فعالیت خود را آغاز کرد و تقریباً در همان سال، آرشیوی از کتاب‌های درسی تهیه کرد که از آن زمان تاکنون در زمره یکی از مراکز قابل استناد و منحصر به فرد برای سازمان‌های پژوهشی و دانشگاه‌هاست. منابع آرشیو کتاب‌های درسی شامل کتاب‌های درسی از زمان دارالفنون تاکنون است. در این مجموعه با ارزش، کتاب نباتات، از اولین کتاب‌های درسی رنگی، نگهداری می‌شود که در اینجا به معرفی آن می‌پردازیم. بر اساس اطلاعاتی که در مقاله اسفندیار معتمدی با عنوان «کتاب‌های درسی در ایران از تأسیس دارالفنون تا انقلاب اسلامی ۱۳۵۷-۱۲۳۰» (مجله تاریخ معاصر، ۱۳۸۲، ش ۲۷، ص ۱۱۱-۱۳۸) که مستند به نوشته‌های مهدی‌قلی‌خان هدایت (مخبرالسلطنه)، از معلمان دارالفنون، است نوشته شده:

«در دوره اول دارالفنون معلمینی که بوده‌اند از همه آثار باقی است و بعدها آن دلسوزی را در کار نداشتند... شلیمر نمسوی [؟] به جای او [دکتر پولاک] به تدریس طب می‌پردازد. این شلیمر کتاب، قرابادینی [کتاب داروشناسی] در طب و نباتات نوشته است که چاپ شده، مقدم اسم لاتینی نباتات است.»

در منابع فارسی از کتاب قرابادین نوشته شلیمر^۱ به جز اطلاعات کتاب شناختی آن مطلبی نیامده، برای همین به نوشته معتمدی درباره معرفی این کتاب بسنده می‌کنیم.

درباره کتاب

کتاب در ۹۶ صفحه رنگی و به صورت دست‌نویس به همت شلیمر نگاشته شده است و در مجموعه آرشیو کتاب‌های درسی اداره کتابخانه و مرکز اسناد سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی نگهداری می‌شود.

مشخصات کتاب‌شناسی این کتاب در این نسخه نیامده است و چون کتاب ترجمه اصل فرانسوی آن است، این نسخه خطی از روی همان ترجمه نوشته و به همان صورت گردآوری شده است و بیشتر شبیه یک جزوه صحافی شده است. کتابت متن به قلم شکسته نستعلیق است. زیبایی این خط بسیار چشمگیر است، اما در کنار این زیبایی مشخصه بارز آن نثر روان آن است. تصاویر از روی متن اصلی کتاب نقاشی و رنگ‌آمیزی شده است. در اینجا تصاویری از کتاب برای آشنایی مخاطبان آورده می‌شود.

۱. یوهان لودویگ شلیمر (۱۸۱۸-۱۸۷۶)، پزشک و داروشناس هلندی، که سالها در ایران زندگی کرد و از مدرسان مدرسه دارالفنون بود، او بعداً پزشک مخصوص ناصرالدین شاه شد و به حکیم شلیمر فلمنکی (هلندی) شهرت یافت. مهمترین کتابش لغت‌نامه پزشکی است که به زبان فرانسه و فارسی در ۱۸۷۴ منتشر شد.

اصطلاحات تخصصی به زبان فرانسه باقی مانده و ترجمه نشده است.

bactériacées photogènes که ماده فتوسنتز می نمایند.

bactériacées ferments که باعث تخمیر می شود

bactériacées pathogènes که تولید اراض می نمایند

gemopitale

dialypitale

سرفصل مطالب کتاب:

- تغذیه (خاک)
- نباتات آستیگماته
- نباتات ستیگماته
- میوه‌ها

- آلگ‌ها
- لیکن
- ریشه نباتات
- ساقه
- برگ درخت‌ها

- اجزای نباتات
- سیتوپلازما
- هسته
- قارچ‌ها
- قارچ‌های میکوسیت

اجزای نباتات

قارچها

ریشه نباتات

ساقه

برگ درختها

